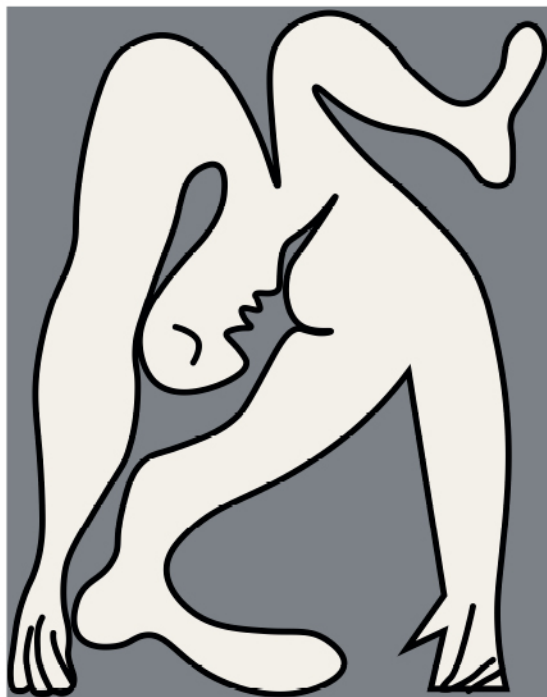

Petr Němec a kolektiv

Revmatologie pro praxi

2., přepracované a doplněné vydání

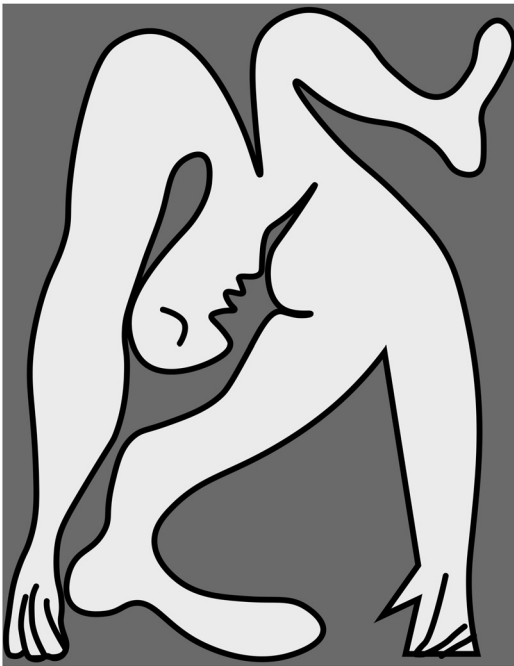

Petr Němec a kolektiv

Revmatologie pro praxi

2., přepracované a doplněné vydání

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

prof. MUDr. Petr Němec, Ph.D., a kolektiv

Revmatologie pro praxi

2., přepracované a doplněné vydání

Editor:

prof. MUDr. Petr Němec, Ph.D.

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, II. interní klinika

Kolektiv autorů:

MUDr. et Bc. Jiří Běhounek, MUDr. Vladimír Červeňák, MUDr. Zdeněk Fojtík, Ph.D., MUDr. Jana Fráňová, Ph.D., MUDr. Marek Hakl, Ph.D., prof. MUDr. Pavel Horák, CSc., MUDr. Eva Lokočová, MUDr. Marie Macků, MUDr. Matúš Mihalčín, prof. MUDr. Petr Němec, Ph.D., MUDr. Leona Procházková, Ph.D., MUDr. Radoslav Roman, MUDr. Marie Sedláčková, MUDr. Marcel Schüller, Ph.D., MUDr. Martina Skácelová, Ph.D., MUDr. Andrea Smržová, Ph.D., MUDr. Kamil Žamboch, Ph.D., MUDr. Martin Žurek, Ph.D.

Recenzenti:

doc. MUDr. Petr Bradna, CSc.

Univerzita Karlova v Praze, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Hradec Králové, II. interní gastroenterologická klinika

prim. MUDr. David Suchý, Ph.D.

Fakultní nemocnice Plzeň, Oddělení klinické farmakologie

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Vydání knihy bylo podpořeno projekty MZ ČR RVO FNOL-0098892 a grantem IGA_LF_2021_04.

© Grada Publishing, a.s., 2021

Cover Photo © depositphotos.com 2021

Obrázky 1.1, 12.A-C, 1.8, 1.25, 1.26, 1.27, 1.28, 3.2, 6.1, 7.1A-C, 8.2, 8.3, 8.4, 9.1, 12.1, 12.2, 12.4 překreslil a upravil Jiří Hlaváček. Ostatní obrázky jsou z archivu autorů, není-li uvedeno jinak.

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 8325. publikaci

Šéfredaktorka lékařské literatury MUDr. Michaela Lízlerová

Odpovědná redaktorka Mgr. Daniela Kučmašová

Sazba a zlom Radek Hrdlička

Počet stran 834

Praha 2021

Vytiskla D.R.J. TISKÁRNA RESL, s. r. o.

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním způsobem vyznačeno.

Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepším vědomím autorů. Z jejich praktického uplatnění však pro autory ani pro nakladatelství nevyplývají žádné právní důsledky.

ISBN 978-80-271-4667-3 (pdf)

ISBN 978-80-271-3284-3 (print)

Editor

prof. MUDr. Petr Němec, Ph.D.

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, II. interní klinika

Autoři

MUDr. et Bc. Jiří Běhounek

Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta a Fakultní Thomayerova nemocnice, Klinika revmatologie a rehabilitace

MUDr. Vladimír Červeňák

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, Klinika zobrazovacích metod

MUDr. Zdeněk Fojtík, Ph.D.

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Brno, Interní hematologická a onkologická klinika

MUDr. Jana Fraňová, Ph.D.

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Brno, Pediatrická klinika

MUDr. Marek Hakl, Ph.D.

Centrum léčby bolesti MEDICINECARE s.r.o.

prof. MUDr. Pavel Horák, CSc.

Univerzita Palackého v Olomouci, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Olomouc, III. interní klinika - nefrologická, revmatologická a endokrino-logická

MUDr. Eva Lokočová

Univerzita Palackého v Olomouci, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Olomouc, III. interní klinika - nefrologická, revmatologická a endokrino-logická

MUDr. Marie Macků

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Brno, Pediatrická klinika

MUDr. Matuš Mihalčín

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Brno, Klinika infekčních chorob

prof. MUDr. Petr Němec, Ph.D.

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, II. interní klinika

MUDr. Leona Procházková, Ph.D.

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, II. interní klinika

MUDr. Radoslav Roman

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, II. interní klinika

MUDr. Marie Sedláčková

Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta a Fakultní Thomayerova nemocnice, Klinika revmatologie a rehabilitace

MUDr. Marcel Schüller, Ph.D.

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Brno, Pediatrická klinika

MUDr. Martina Skácelová, Ph.D.

Univerzita Palackého v Olomouci, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Olomouc, III. interní klinika – nefrologická, revmatologická a endokrinologická

MUDr. Andrea Smržová, Ph.D.

Univerzita Palackého v Olomouci, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Olomouc, III. interní klinika – nefrologická, revmatologická a endokrinologická

MUDr. Kamil Žamboch, Ph.D.

Univerzita Palackého v Olomouci, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Olomouc, III. interní klinika – nefrologická, revmatologická a endokrinologická

MUDr. Martin Žurek, Ph.D.

Univerzita Palackého v Olomouci, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Olomouc, III. interní klinika – nefrologická, revmatologická a endokrinologická

Recenzenti

doc. MUDr. Petr Bradna, CSc.

Univerzita Karlova v Praze, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice Hradec Králové, II. interní gastroenterologická klinika

prim. MUDr. David Suchý, Ph.D.

Fakultní nemocnice Plzeň, Oddělení klinické farmakologie

Obsah

Předmluva	XI
Poděkování	XIV

1 Přístup k revmatickému pacientovi 1

*Vladimír Červeňák, Zdeněk Fojtík,
Petr Němec, Leona Procházková*

1.1 Klasifikace revmatických onemocnění	2
1.2 Vyšetření pacienta s revmatickým onemocněním	4
1.3 Kloubní punkce a aspirace, injekce do kloubů, burz a šlach ...	55
1.4 Laboratorní vyšetření v revmatologii	67
1.5 Vyšetření synoviální tekutiny	81
1.6 Zobrazovací metody v revmatologii	84

2 Emergentní stavy v revmatologii 97

Pavel Horák

2.1 Emergentní stavy v revmatologii	98
---	----

3 Léky v revmatologii 115

*Marek Hakl, Petr Němec,
Leona Procházková, Radoslav Roman*

3.1 Nesteroidní antiflogistika	116
3.2 Glukokortikoidy	120
3.3 Syntetické choroby modifikující léky	122
3.4 Biologické choroby modifikující léky	149
3.5 Intravenózní polyvalentní imunoglobuliny	179
3.6 Léčebná výměnná plazmaferéza	180
3.7 Léčba bolesti u pacientů s revmatickým onemocněním ...	184
3.8 Vakcinace u pacientů s revmatickým onemocněním	191
3.9 Antirevmatické léky v těhotenství a laktaci	198

4 Základy rehabilitace pacienta s revmatickým onemocněním 211

Jiří Běhounek, Marie Seeláčková

4.1 Obecná doporučení	213
4.2 Spolupráce s ambulancním rehabilitačním zařízením	213
4.3 Předpoklady pro rehabilitaci	214
4.4 Kontraindikace rehabilitace	214
4.5 Typy rehabilitace	214
4.6 Společné rysy řady revmatologických chorob	216
4.7 Jednotlivé symptomy	217
4.8 Rehabilitace u jednotlivých diagnóz	219
4.9 Pomůcky pro lokomoci	229
4.10 Balneoterapie u pacientů s revmatickými chorobami	230

5 Předoperační a perioperační péče u nemocného s revmatickým onemocněním 247

Martina Skácelová

- 5.1 Rizika spojená s chronickou medikací. 248
5.2 Specifika jednotlivých revmatických chorob 250

SPECIÁLNÍ ČÁST 253

6 Systémová autoimunitní onemocnění 255

Pavel Horák, Eva Lokočová, Marie Macků, Petr Němec, Martina Skácelová, Andrea Smržová, Martin Žurek

- 6.1 Revmatoidní artritida (M05.-, M06.-) 256
6.2 Juvenilní idiopatická artritida (M08.-) 298
6.3 Systémový lupus erythematoses (M32.-) 314
6.4 Antifosfolipidový syndrom (D68.8) 334
6.5 Sjögrenův syndrom (M35.0) 341
6.6 Idiopatické zánětlivé myopatie (M33.-, M36.0) 349
6.7 Sklerodermie (M34.-) 367
6.8 Smíšené onemocnění pojiva (M35.8) 386
6.9 Nediferencované onemocnění pojiva, překryvné syndromy (M35.1, M35.9) 389
6.10 Stillova choroba dospělých (M06.1) 395
6.11 Relabující polychondritida (M94) 401

7 Vaskulitidy 409

Jana Fráňová, Petr Němec

- 7.1 Obrovskobuněčná arteriitida (M31.5, M31.6) 413
7.2 Polymyalgia rheumatica (M35.3) 429
7.3 Takayasuova arteriitida (M31.4) 439
7.4 Polyarteriitidis nodosa (M30.-) 448
7.5 ANCA-asociované vaskulitidy (M30.1, M31.3, M31.7) 456
7.6 Kryoglobulinemie a kryoglobulinemická vaskulitida (D89.1) 475
7.7 Kožní vaskulitida (L95.9) 484
7.8 Vaskulitidy dětského věku 489

8 Spondyloartritidy 505

Marie Macků, Leona Procházková

- 8.1 Axiální spondyloartritida (ankylozující spondylitida [M45], neradiografická axiální spondyloartritida [M469]) 510
8.2 Psoriatická artritida (M07.0, M07.1, M07.2, M07.3, L40.5) 527
8.3 Reaktivní artritida (M02) 540
8.4 Spondyloartritidy u nemocí trávicího traktu (M07.4, M07.5, M07.6, M14.8) 547
8.5 Uveitidy u dětských revmatických onemocnění (H20.0, H20.1, H22.1) 557

9	Osteoartróza (M15.-, M16.-, M17.-, M18.-, M19.-) ..	565
	<i>Petr Němec</i>	
9.1	Obecné informace	566
9.2	Diagnóza	571
9.3	Diagnostické testy	578
9.4	Diferenciální diagnóza	580
9.5	Terapie	581
9.6	Prognóza	590
10	Krystaly indukované artritidy.	593
	<i>Petr Němec</i>	
10.1	Dna (M10.-)	594
10.2	Nemoc z ukládání krystalů kalcium pyrofosfát dihydrátu (M11.-)	616
11	Artritidy se vztahem k infekci.	627
	<i>Jana Fráňová, Matúš Mihalčin, Petr Němec</i>	
11.1	Infekční artritidy (M00.-, M01.-)	628
11.2	Lymeská borrelióza (M01.2, A69.2).	643
11.3	Revmatická horečka (I00, I01.-) a poststreptokoková reaktivní artritida	654
12	Ostatní revmatická onemocnění.	659
	<i>Pavel Horák, Petr Němec, Leona Procházková, Radoslav Roman, Marcel Schüller, Kamil Žamboch</i>	
12.1	Metabolická onemocnění skeletu	660
12.2	Osteonekróza (M87.-)	687
12.3	Difuzní idiopatická skeletální hyperostóza (M48.1)	696
12.4	Autoinflatorní onemocnění	700
12.5	Sarkoidóza (D86.-)	721
12.6	Postižení pohybového aparátu u pacientů s diabetes mellitus (M14.2, M14.6)	733
12.7	Paraneoplastické syndromy v revmatologii	739
12.8	Revmatické nežádoucí účinky imunoterapie nádorových onemocnění inhibitory kontrolního bodu imunitních reakcí .	750
12.9	Mimokloubní revmatismus	766
	Souhrn	798
	Summary	799
	Seznam zkratk	801
	Rejstřík	811

Předmluva

Vážení a milí čtenáři, po pěti letech přichází na trh druhé, přepracované a rozšířené vydání knihy Revmatologie pro praxi. Někteří by mohli namítnout, že pět let je příliš krátká doba na to, aby byla vytvořena kniha totožného formátu a obsahové struktury, která by přinášela nové informace. Opak je pravdou. I někteří členové autorského kolektivu byli překvapeni, kolik zajímavých a důležitých novinek se za tuto dobu v revmatologii objevilo.

Iniciativou mnohých pracovních skupin odborných revmatologických společností, zejména Evropské ligy proti revmatismu (EULAR), Americké koleje revmatologů (ACR) a dalších, byla vytvořena nová klasifikační kritéria, která usnadňují a zpřesňují klasifikaci revmatických onemocnění a umožňují především jejich časnou diagnostiku. To je často základním předpokladem pro včasnou a správně vedenou léčbu zabraňující progresi chronických revmatických onemocnění. Jako příklad uveďme nová EULAR/ACR klasifikační kritéria pro systémový lupus erythematoses z roku 2019, klasifikační kritéria EULAR/ACR pro idiopatické zánětlivé myopatie u dospělých a mladistvých nebo doporučení EULAR pro diagnostiku dny. V roce 2016 EULAR vytvořil definici artralgií podezřelých z vývoje artritidy, která má pomoci včas odhalit pacienty s artralgiemi bez doposud manifestní artritidy s vysokým rizikem vývoje revmatoidní artritidy. V roce 2020 byla iniciativou EULAR vytvořena definice obtížně léčitelné revmatoidní artritidy, která pomáhá identifikovat pacienty s aktivním a progresivním onemocněním refrakterním na více farmakologických léčebných modalit. Klasifikační kritéria jsou sice primárně určena pro potřeby klinických hodnocení, ale stále častěji jsou lékaři využívána k individuální diagnostice revmatických onemocnění v běžné praxi. Ke zlepšení diagnostiky revmatických onemocnění přispívá i častější používání moderních zobrazovacích metod, např. ultrasonografie měkkých tkání nebo magnetické rezonance a některých jejich modifikací. Zmíňme například využití techniky black blood v diagnostice a hodnocení aktivity vaskulitid velkých tepen. Byla rovněž vytvořena doporučení, která se snaží precizněji definovat postavení jednotlivých zobrazovacích technik a jejich zařazení do diagnostického algoritmu vybraných revmatických onemocnění.

V současnosti je kladen velký důraz na zvyšování kvality a dostupnosti péče o revmatické pacienty s cílem ovlivnit v řadě případů nepříznivý průběh chronických revmatických onemocnění a jejich negativní dopad na zdravotní stav, fyzické a duševní schopnosti a kvalitu života. V posledních letech byla vytvořena, často společnou iniciativou několika odborných společností, nová doporučení a návody k léčbě některých revmatických chorob. Jako příklad uveďme aktualizovaná doporučení EULAR k léčbě revmatoidní artritidy, psoriatické artritidy, osteoartrózy rukou, Sjögrenova syndromu, systémového lupusu erythematoses, antifosfolipidového syndromu u dospělých nebo vaskulitid velkých tepen. EULAR ve spolupráci s European Renal Association – European Dialysis and Transplant Association (EULAR/ER-EDTA) vytvořili nová doporučení pro léčbu lupusové nefritidy a dále ACR ve spolupráci s Arthritis Foundation vypracovali nová doporučení pro léčbu osteoartrózy

kloubů rukou, kyčlí a kolen. Národní doporučení k léčbě vypracovala rovněž Česká revmatologická společnost (ČRS), uveďme například její doporučení pro farmakologickou a nefarmakologickou léčbu axiální spondyloartritidy z letošního roku. V roce 2019 ČRS publikovala stanovisko pro léčbu antirevmatickými léky v období gravidity a laktace.

Tímto však výčet novinek v revmatologii zdaleka nekončí. Neustále se rozšiřují farmakoterapeutické možnosti léčby některých zánětlivých revmatických onemocnění. Na základě příznivých výsledků klinických studií bylo pro léčbu revmatoidní artritidy, psoriatické artritidy a recentně i axiální spondyloartritidy schváleno použití nové lékové skupiny tzv. cílených syntetických chorobu modifikujících léků označovaných jako inhibitory Janusových kináz. Ve srovnání s biologickými chorobu modifikujícími léky, které jsou v léčbě revmatoidní artritidy, psoriatické artritidy a axiální spondyloartritidy používány již řadu let, přinášejí pacientům s tímto onemocněním určité výhody, minimálně stejnou klinickou efektivitu, výraznější ovlivnění symptomů onemocnění, ale také pravděpodobně nové bezpečnostní výzvy týkající se jejich kardiovaskulární a nádorové bezpečnosti. Nicméně spektrum indikací k jejich použití se neustále rozšiřuje. Vývoj řady nových léků a hledání nových indikací pro stávající léky pokračuje.

Nelze rovněž opomenout, že v posledních letech byly popsány nové nozologické jednotky s přesahem do revmatologické problematiky, například recentně popsaný autoinflamatorní syndrom nesoucí označení VEXAS.

Revmatologie je velice dynamický obor a i relativně krátké období posledních pěti let přineslo řadu významných novinek v diagnostice a léčbě některých revmatických chorob. Ambicí autorského kolektivu bylo zachytit tento dynamický trend a přenést dostupné informace na stránky nově vydávané knihy. První vydání knihy *Revmatologie pro praxi* bylo, zdá se, velmi úspěšné. Kniha se stala praktickým pomocníkem pro řadu kolegů v jejich každodenní revmatologické praxi, cestu si našla i do knihoven praktických lékařů a specialistů z jiných medicínských oborů, ale i pregraduálních a postgraduálních studentů všeobecného lékařství. A právě na úspěch prvního vydání bychom rádi navázali. Nespornou výhodou knihy je její praktický formát, jednoduchá a jednotná struktura textu nebo barevné odlišení jednotlivých kapitol. Text nezavádí čtenáře do přílišných detailů, většinou nerozebírá výsledky klinických hodnocení, ale obsahuje řadu cenných praktických údajů, například klasifikační kritéria a doporučení k diagnostice, doporučení a návody k léčbě, přehledné algoritmy léčby včetně konkrétního dávkování léků nebo doporučení k monitorování léčby. Opomíjeny nezůstávají některé specifické situace, jako je použití antirevmatických léků v období gravidity a laktace, terapie v perioperačním období nebo v posledních letech stále aktuálnější téma vakcinace revmatických pacientů. Praktickým aspektům knihy byla věnována zvláštní pozornost.

Kniha je tradičně rozdělena na část obecnou a speciální. V obecné části nechybí kapitoly věnující se přístupu k revmatickému pacientovi zahrnující klasifikaci revmatických onemocnění, vyšetření pacienta s revmatickým one-

mocněním, diferenciální diagnostiku, kloubní punkce, laboratorní a zobrazovací diagnostické metody, dále kapitoly zabývající se emergentními stavy v revmatologii a léky používanými k léčbě revmatických onemocnění. Nově přibýly kapitoly věnující se léčbě pacientů s revmatickým onemocněním ve specifických situacích, jako je gravidita, laktace a v perioperačním období, vakcinaci revmatických pacientů, včetně doporučení k očkování revmatických pacientů vakcínami proti viru SARS-CoV2, a rovněž kapitola zabývající se základy rehabilitace revmatických pacientů včetně praktického přehledu indikací k lázeňské léčbě.

Ve speciální části jsou uváděna nejčastější revmatická onemocnění zahrnující systémové autoimunitní choroby, vaskulitidy, spondyloartritidy, osteoartrózu, krystaly indukované artritidy, artritidy se vztahem k infekci a ostatní vybraná revmatická onemocnění. V poslední se zmíněných kapitol lze najít informace o metabolických onemocněních skeletu, osteonekróze, difúzní idiopatické skeletální hyperostóze, sarkoidóze, revmatických projevech diabetes mellitus, paraneoplastických syndromech a mimokloubním revmatismu. Nově přibyla kapitola věnující se revmatickým nežádoucím projevům imunoterapie nádorů inhibitory kontrolních bodů imunitní odpovědi. V rámci jednotlivých kapitol jsou rovněž uváděny informace o revmatických chorobách dětského věku zahrnující juvenilní idiopatickou artritidu, vaskulitidy, uveitidy u dětských revmatických onemocnění, revmatickou horečku a přehled autoinflamatorních syndromů.

Vzhledem k dynamickému vývoji oboru jsme si vědomi časově omezené platnosti některých informací uváděných v této knize. Celý autorský kolektiv přesto vyvinul maximální snahu o to, aby informace uvedené v knize byly v době jejího vydání co nejaktuálnější.

Za celý autorský kolektiv chci vyjádřit přání, aby se tato kniha opět stala pro čtenáře z řad revmatologů, praktických lékařů, odborníků z jiných lékařských oborů, ale i studentů pregraduálního a postgraduálního studia medicíny zdrojem nových a praktických informací, přispěla k lepší orientaci v problematice diagnostiky a léčby revmatických onemocnění a aby byla praktickým pomocníkem v každodenní klinické praxi.

Brno, prosinec 2021
prof. MUDr. Petr Němec, Ph.D.

Poděkování

Chtěl bych velice poděkovat všem spoluautorům za vstřícný a zodpovědný přístup ke psaní svých kapitol, za jejich odbornou erudici, která se promítla do vysoké odborné úrovně knihy. Mé díky dále patří recenzentům doc. MUDr. Petru Bradnovi, CSc., a prim. MUDr. Davidu Suchému, Ph.D., za jejich cenné rady a recenzní připomínky, dále MUDr. Michaele Lízlerové, šéfredaktorce lékařské literatury, a Mgr. Daniele Kučmašové, odborné redaktorce zdravotnické redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s., za svědomitou redakční činnost a dalším spolupracovníkům, kteří se na vzniku knihy podíleli. Obrovský dík samozřejmě patří sponzorům, bez jejichž podpory by kniha nemohla vyjít. V neposlední řadě patří velké poděkování mé ženě Věře a mým dvěma synům Ondřeji a Kryštofovi za podporu a sílu, kterou mi každý den našeho společného života dodávají.

Brno, prosinec 2021
prof. MUDr. Petr Němec, Ph.D.

1

Přístup k revmatickému pacientovi

Vladimír Červeňák, Zdeněk Fojtík,
Petr Němec, Leona Procházková

1.1 Klasifikace revmatických onemocnění

Petr Němec

Obecný úvod

- Revmatologie je podoborem vnitřního lékařství, který se zabývá výzkumem, diagnostikou a léčbou revmatických onemocnění.
- Termín „rheumatismos“, který je odvozený od řeckého výrazu pro proudění „rheuma“, zřejmě vytvořil ve 2. století n. l. řecký lékař, spisovatel a filozof Galén z Pergamu. Pařížský lékař Guillaume de Baillou ve svém díle „Liber de Rheumatismo et Pleuritide Dorsali“, vydaném v roce 1642, znovu zavedl do medicíny termín rheumatismus. Tento termín použil k popisu onemocnění, které je dnes známo jako revmatická horečka.
- Pojmy „revma“ a „rheumatismus“ jsou sice často používány laickou veřejností, ale nemají žádný konkrétní význam.
- Zakladatelem moderní české revmatologie byl prof. František Lenoch (1898–1970).
- Revmatologie prodělává v posledních letech bouřlivý vývoj týkající se diagnostiky a léčby revmatických onemocnění.
- Molekulárně-biologické a imunogenetické metody umožňují lepší chápání etiopatogeneze zejména zánětlivých revmatických onemocnění.
- Revmatická onemocnění tvoří značně heterogenní skupinu chorob většího neznámé etiologie, pro která je charakteristické postižení pohybového aparátu.
- Do této skupiny patří více než 200 různých onemocnění.
- Stále se objevují nové nozologické jednotky (např. syndrom VEXAS).
- Hlavním příznakem většiny revmatických onemocnění je bolest.
- Revmatická onemocnění nepříznivě ovlivňují funkční schopnosti a zhoršují kvalitu života.
- Některá onemocnění jsou spojena se zvýšenou morbiditou a mortalitou.
- Systémová autoimunitní onemocnění kromě pohybového aparátu postihují řadu dalších orgánových systémů a v některých případech nemusí mít žádné muskuloskeletální projevy.

1.1.1 Klasifikace revmatických onemocnění

- Klasifikace jednotlivých onemocnění je nezbytným základem pro určení správného diagnosticko-terapeutického postupu. Je rovněž důležitá pro odlišení pacientů s revmatickým onemocněním od jedinců, kteří takové onemocnění nemají.
- Onemocnění lze obecně klasifikovat podle etiologie, patogeneze, klinických projevů, věku nemocných nebo podle anatomicko-morfologických kritérií.

- Třídění a klasifikace revmatických onemocnění jsou komplikované, protože se jedná o značně heterogenní skupinu onemocnění postihujících různé orgánové systémy, různé cílové skupiny nemocných a u řady z nich není doposud známa jejich etiologie ani patogenese.
- Názvosloví jednotlivých revmatických onemocnění není vytvořeno podle jednotného principu. Řada onemocnění byla popsána nezávisle více autory a může být označována více názvy.
- V poslední době je odklon od označování chorob pomocí eponym (Bechtěrevova choroba, Wegenerova granulomatóza apod.).
- Současná úroveň poznání nedovoluje vytvořit optimální klasifikační systém revmatických onemocnění založený na jejich etiologii.
- Počátky snah o klasifikaci revmatických onemocnění spadají do 40. let 20. století. Byla vytvořena řada klasifikačních systémů.
- V současnosti nejrozšířenějším je Nomenklatura a klasifikace revmatických onemocnění Americké revmatologické společnosti (ARA) vytvořená Johnem Deckerem v roce 1983.
- Klasifikace ARA rozděluje revmatická onemocnění do 10 základních skupin (celková onemocnění pojivové tkáně, spondyloartritidy, osteoartróza, revmatické syndromy vázané na přítomnost infekčního agens, metabolická a endokrinní onemocnění spojená s revmatickými stavy, nádory, neurovaskulární choroby, choroby kostí a chrupavky, mimokloubní revmatismus a různé stavy spojené s revmatickými projevy) na základě klinických projevů s přihlédnutím k patogenезi onemocnění a k laboratorním a histologickým parametrům. Tato klasifikace se stala podkladem pro 10. revizi Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10).
- Většina revmatických onemocnění není spojena s žádnými specifickými klinickými, laboratorními, histologickými nebo radiologickými nálezy, které by je spolehlivě odlišily od jiných onemocnění s podobnými projevy.
- Především pro potřeby klinických studií jsou vytvářena tzv. klasifikační kritéria. Jejich úkolem je zajistit, aby do klinických studií byly zařazovány relativně homogenní skupiny nemocných splňujících standardní definici onemocnění. Některá z těchto klasifikačních kritérií byla validizována pro použití k diagnostice revmatických onemocnění v klinické praxi. Většina klasifikačních kritérií byla vytvořena Americkou revmatologickou společností (ACR – American College of Rheumatology) nebo její spoluprací s Evropskou ligou proti revmatismu (EULAR – European League against Rheumatism). Na tvorbě klasifikačních kritérií se podílí i jiné odborné skupiny např. Assessment of SpondyloArthritis International Society (ASAS), Arthritis Foundation nebo Osteoarthritis and Research Society International (OARSI).
- Nejčastější revmatická onemocnění rozdělená podle věku a pohlaví jsou uvedena v tabulce 1.1.